

Kantova recepcija Baumgartenove estetike

Vodopija, Lana

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Croatian Studies / Sveučilište u Zagrebu, Fakultet hrvatskih studija**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:111:916865>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-11-14**

Repository / Repozitorij:

[Repository of University of Zagreb, Centre for Croatian Studies](#)

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA

Lana Vodopija

**KANTOVA RECEPCIJA
BAUMGARTENOVE ESTETIKE**

Završni rad

Zagreb, 2023.

SVEUČILIŠTE U ZAGREBU
FAKULTET HRVATSKIH STUDIJA
ODSJEK ZA FILOZOFIJU

Lana Vodopija

**KANTOVA RECEPCIJA
BAUMGARTENOVE ESTETIKE**

Završni rad

Mentor: prof. dr. sc. Zvonimir Čuljak

Zagreb, 2023.

Sadržaj

1	Uvod.....	2
2	Estetika kao filozofska disciplina	3
2.1	Estetski doživljaj.....	4
3	Baumgartenovo shvaćanje iskustva lijepoga	5
3.1	Baumgartenovo stvaralaštvo.....	6
4	Prikaz <i>Filozofskih meditacija o nekim aspektima pjesničkog djela</i>	7
5	Kantova estetička teorija.....	8
6	Kant o iskustvu lijepoga.....	9
6.1	Kantova podjela umjetnosti	11
6.2	Umjetnost genija.....	12
7	Sud lijepoga	12
7.1	Prvi moment suda ukusa (kvaliteta)	13
7.2	Drugi moment suda ukusa (kvantiteta).....	13
7.3	Treći moment suda ukusa (s obzirom na relaciju).....	14
7.4	Četvrti moment suda ukusa (prema modalitetu sviđanja koje izaziva predmet).....	15
8	Kantova recepcija Baumgartenove estetike	15
9	Zaključak.....	17
10	Bibilografija	19

1 Uvod

Immanuel Kant, najutjecajniji filozof osamnaestoga i devetnaestoga stoljeća, koji se ponajviše bavio problemima metafizike, etike i epistemologije, iznio je i značajnu estetičku teoriju. Predmet je ovoga rada Kantova estetička teorija odnosno njegovo shvaćanje i definiranje pojma *lijepoga* s obzirom na njegovu recepciju Baumgartenove estetičke teorije. Alexander Gottlieb Baumgarten utemeljio je estetiku kao zasebnu filozofijsku disciplinu, pa ću razmotriti i Baumgartenovu definiciju estetike u kontekstu njegova filozofskog djela.

Glavni je cilj rada prikazati i analizirati kontekst u kojem Immanuel Kant preuzima ideju o, tada relativno novoj, filozofskoj disciplini koju utemeljuje Alexander Gottlieb Baumgarten te specifičan način na koji je Kant razumije i proširuje.

Baumgarten utemeljuje estetiku kao zasebnu filozofijsku disciplinu. Immanuel Kant je, kao najznačajniji filozof osamnaestoga i devetnaestoga stoljeća, prvenstveno usredotočen na metafizičke, epistemološke i etičke probleme, u duhu prosvjetiteljstva redefinirao Baumgartenovu estetičku teoriju. Kant je revidirao Baumgartenovu koncepciju estetike kao specijalizirane discipline koja se bavi „samo“ iskustvom lijepoga, budući da je prema njegovu shvaćanju estetika disciplina koja definira apriorne uvjete *svake* osjetilne spoznaje.

Kako bih detaljnije obradila ovu temu, rad je podijeljen na sljedeća poglavlja: Estetika kao filozofska disciplina, Baumgartenovo shvaćanje iskustva lijepoga, Prikaz *Filozofskih meditacija o nekim aspektima pjesničkog djela*, Kantova estetička teorija, Kant o iskustvu lijepoga, Sud lijepoga, Kantova recepcija Baumgartenove estetike. U prvom poglavlju prikazujem estetiku kao filozofsku disciplinu i iznosim kratku povijest estetike te definiram pojam estetičkog doživljaja. U drugom poglavlju analizira se Baumgartenovo viđenje estetike kao znanosti o osjetilnoj spoznaji. U tom poglavlju dotičem se i njegova filozofskog stvaralaštva općenito. U trećem poglavlju obrađujem glavno estetičko djelo Alexandera Gottlieba Baumgartena, *Filozofske meditacije o nekim aspektima pjesničkog djela* (*Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*, 1735), u kojemu on iznosi svoju definiciju pjesničkog odnosno umjetničkog djela i elemente pjesničkog djela. U četvrtom poglavlju prikazujem i analiziram pojam estetike koji iznosi Immanuel Kant. U petom poglavlju razmatram Kantovo pojam lijepoga i njegov pojam genija. U šestom poglavlju prikazujem i analiziram momente sudova ukusa te je svaki detaljnije pojašnjen. U zadnjem poglavlju

prikazujem način kako je na Kanta i njegovo viđenje i definiranje estetike utjecao Baumgarten te kako ju je Kant redefinirao.

2 Estetika kao filozofska disciplina

Kao zasebna filozofska disciplina i pod tim nazivom koji se i danas koristi, estetika postoji tek od 1735. godine. Filozofsko razmatranje o umjetnosti i ljepoti u zapadnjačkoj tradiciji odvija se barem od starih Grka, ali se koncept estetičkog iskustva kao takav pojavio tek u 18. stoljeću. Kao problemsko područje estetika stoga postoji kao dio filozofije još od samih njenih početaka, barem otkad je Platon napao obrazovnu vrijednost poezije u *Državi*, a Aristotel je objasnio i opravdao u svom djelu *Poetika*.¹ Točnije, Aristotel je branio poeziju od Platonove optužbe da je „kognitivno beskorisna, da trguje pukim slikama pojedinačnosti, a ne univerzalnim istinama, tvrdeći da poezija donosi univerzalne istine u obliku koji se lako dohvaća, za razliku od, na primjer, povijesti, koja se bavi samo posebnim činjenicama“ (Aristotel, *Poetika ili O pjesničkom umijeću*, 1983).² Dakle, ako iskustvo poezije može otkriti važne moralne istine, onda može biti važno i za razvoj morala, u što Platon također sumnja. Važno je napomenuti da su Platon i Aristotel smatrali kako je umjetničko djelo „oponašanje“ ili ideje ili neke stvari u prirodi. Platon je za umjetnike smatrao da su ispod razine rukotvorca te da su „oponašatelji oponašatelja“ budući da nisu upravljali samom idejom, već onim što je osjetilno dano.³

Objektivne značajke lijepoga su po Platonu i po Aristotelu sklad, red i razmjer. Po subjektivnome mjerilu lijepo je ono što je dopadljivo po sebi. Dok bi Platon iz svoje idealne države protjerao mnoge umjetnike, budući da uzbuđuju strasti i kvare mladež, vezujući ju za osjetilno (lijepi privid), Aristotel visoko cijeni umjetničko stvaralaštvo svojega doba, osobito Eshila i Sofokla, te u umjetnosti traži zakonitost koja je neodvojiva od samog umjetničkog stvaralaštva.⁴ Aristotel je uočio i značenje tipičnoga u umjetnosti, te je zagovarao tezu o jedinstvu radnje. S Baumgartenovim utemeljenjem estetike kao znanosti o osjetilnoj spoznaji, estetika je preuzela ulogu proučavanja manje vrijedne vrste spoznaje, nasuprot proučavanju razumske spoznaje kao spoznaje višega reda, kojom se bavi opća epistemologija (u Kanta

¹ Guyer, Paul, "18th Century German Aesthetics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/aesthetics-18th-german/>).

² Isto.

³ „Estetika“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 14. 5. 2023. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=18431>).

⁴ Isto.

„transcendentalna analitika“). Estetika je prema Baumgartenovu shvaćanju „znanost osjetilne spoznaje“.⁵ Na estetiku se gleda i kao na teoriju slobodnih umjetnosti, kao nižu spoznajnu znanost, kao „umijeće lijepe spoznaje“. Estetika kao zasebna filozofska disciplina koja ima umjetnost kao predmet nastaje tek u okviru racionalističke i empirističke epistemologije i poetike 18. stoljeća, paralelno s emancipiranjem svog vlastitog predmeta, umjetnosti, koja se odvaja od drugih proizvodnih (primjerice, obrtničkih) umijeća.

2.1 Estetski doživljaj

Svaki estetski doživljaj ima svoju intencionalnost, točnije može se definirati kao doživljaj nekog predmeta. Obično je taj objekt neko umjetničko djelo kao na primjer, skulptura, slika, film ili performans. No taj objekt može biti i neka prirodna pojava, primjerice, prve zrake sunca ujutro, litica, zalazak ili nešto drugo u prirodi. Paradigmatsko estetsko iskustvo perceptivno je iskustvo usmjereno na ljepotu predmeta, već ranije spomenutog, umjetničkog djela ili aspekta prirode.⁶ Obično se smatra da je estetski doživljaj predmeta sa osjetilnim značajkama, perceptivni doživljaj tih osjetilnih značajki.⁷ Uobičajeno je individualizirati estetsko iskustvo djelomično u smislu vrsta svojstava na koje se to iskustvo fokusira. U opažanju skulpture, na primjer, možete doživjeti njezin oblik, boju, njezinu sličnost sa stvarnom osobom ili njezino autorstvo. Većina misli da se estetski doživljaj kao takav fokusira samo na neka od tih svojstava, a možda čak isključuje fokus na druga svojstva.⁸ Važno je napomenuti kako ne smatraju svi koji istražuju područje estetike bilo koji oblik iskustva temeljnim konceptom estetske teorije. Prema Peacocke, autori poput Tolstoja, Shellya, Collingwooda uzimaju estetske sudove, ili estetsku vrijednost samih predmeta, kao ključne u objašnjenju relevantnih pojava.⁹ Oni koriste ideju estetskog iskustva s različitim svrhama, dok je Shelly koristi za obranu angažmana u umjetnosti ili umjetničke kritike. Tolstoj njome oblikuje sadržajnu definiciju umjetnosti, a Collingwood kako bi afirmirao *pravu* umjetnost nad drugim kulturnim medijima.¹⁰ S druge strane, Schiller pomoću ideje estetskog iskustva, argumentira

⁵ Aschenbrenner, K. i Holther, B. W. (1954). *Alexander Gottlieb Baumgarten's Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press, str 78.

⁶ Peacocke, A. "Aesthetic Experience", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/aesthetic-experience/>).

⁷ *Isto*.

⁸ *Isto*.

⁹ *Isto*.

¹⁰ *Isto*.

značaj educiranja o osjetilnosti na osobnoj ili društvenoj razini.¹¹ Drugi opisuju estetsko iskustvo kao poseban oblik kognitivnog kontakta sa svijetom, možda čak i s njegovom temeljnom metafizikom. Tek nekolicina sada dovodi u pitanje korisnost koncepta estetskog iskustva.

3 Baumgartenovo shvaćanje iskustva lijepoga

Osim što je utemeljio estetiku kao zasebnu filozofsku disciplinu, Alexander Gottlieb Baumgarten u svom djelu *Filozofske meditacije o nekim aspektima pjesničkog djela* definira estetiku kao nauku o osjetilnoj spoznaji (*aisthesis*). Baumgarten dakle osamostaljuje estetiku kao područje osjetilnoga koje može biti zasebno bez nužnosti korektivne djelatnosti razuma. Problemima estetike bavili su se i drugi prije Baumgartena, ali on je unaprijedio raspravu o takvim temama kao što su umjetnost i ljepota. U Baumgartenovoj teoriji, s karakterističnim naglaskom na važnost osjećaja, velika je pažnja bila koncentrirana na stvaralački čin.¹² Za njega je bilo potrebno modificirati tradicionalnu tvrdnju da „umjetnost oponaša prirodu“ tvrdnjom da umjetnici moraju namjerno mijenjati prirodu dodavanjem elemenata osjećaja percipiranoj stvarnosti.¹³ Na taj se način stvaralački proces svijeta zrcali u njihovoj vlastitoj aktivnosti.

Estetika se, u odnosu na logiku i metafiziku, bavi nižom spoznajnom moći, no baš se u njoj ogleda njezina samostalnost, temeljena na ljudskome duhu kao „urođenoj lijepom duhu“. *Istina* se, kod Baumgartena, ne spoznaje metafizičkim, logičkim ili gnoseološkim putem, nego osjetilno kao estetska istina.¹⁴ Otuda se umjetnost temelji na zadaći da čovjeku i svijetu vrati izvoran ljudski i svjetski oblik, u kojem će čovjek tek moći prepoznati samoga sebe. Stoga misliti „lijepo“, po Baumgartenu, znači izviranje iz najdublje biti onoga ljudskoga kao pogođenosti i ganutosti onim lijepim. Kao bitne elemente svake umjetnosti Baumgarten navodi: bogatstvo, veličinu, istinu, jasnoću, uvjerljivost i život.¹⁵ On polazi od metafizičkog perfekcionizma koji Leibniz i Wolff primjenjuju u objašnjenju ljepote. Baumgarten, u području estetiku, djeluje s obzirom na Wolffovu sistematizaciju Leibnizove misli koja je bilo vrlo značajna u Njemačkoj tog vremena. Ujedno polazi od svojevrstne epistemologije osjetilne

¹¹ *Isto.*

¹² Britannica, The Editors of Encyclopaedia. "Alexander Gottlieb Baumgarten". Encyclopedia Britannica. Preuzeto s: (<https://www.britannica.com/biography/Alexander-Gottlieb-Baumgarten>).

¹³ *Isto.*

¹⁴ „Baumgarten, Alexander Gottlieb“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 28. 6. 2023. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6356>).

¹⁵ Grlić, D. *Estetika II: Epoha estetike*. Naprijed: Zagreb, 1976, str. 164.

spoznaje, tj. teorije o jasnoći, kojom se ljepota jedino i može spoznati. Za Leibniza je, jasnoća, pojam koji razlikuje neki pojam od drugoga. Pojam jasnoće razlikuje od razgovijetnosti. Leibniz razlikuje jasne i nejasne te razgovijetne i zbrkane ideje (spoznaje). On promatra razumsko spoznavanje kao jedino koje je sposobno za jasne i razgovijetne ideje, ali također dopušta i da predstave zadobivene putem osjetilnog spoznavanja budu jasne.¹⁶ Prema Leibnizu, jasne prezentacije mogu biti i reprezentacije osjetilnosti i ideje razuma, dok razgovijetne ideje (spoznaje) mogu biti samo ideje razuma.¹⁷ Po definiciji, osjetilne reprezentacije mogu biti jasne, ali zbrkane. Za estetiku je vrlo bitan Leibnizov pristup jer jasnost osjetilnog spoznavanja dovodi u vezu s ljepotom i s pojmom savršenstva.¹⁸ Baumgarten preuzima Leibnizovu ideju razumijevanja estetike kao niže gnoseologije, odnosno postavljanje problema estetike u okvire teorije spoznaje.

3.1 Baumgartenovo stvaralaštvo

Baumgartenova filozofska djela pokrivaju širok raspon tema. Bavio se temama etike, metafizike i naravno estetike. Izvršio je značajan utjecaj na svoje suvremenike kako u estetici tako i u metafizici. Kant je, s velikim poštovanjem, gledao na Baumgartena kao filozofskog analitičara. Baumgarten je objavio dva utjecajna udžbenika o etici: *Filozofska etika* (*Ethica philosophica*, 1740) i *Elementi prve praktične filozofije* (*Initia Philosophiae Practicae Primae Acroamaticae*, 1760). Ove udžbenike valja spomenuti jer ih je, oba, Kant koristio kao izvor u svojim predavanjima o moralnoj filozofiji. Baumgartenovu posvećenost estetici vidimo u njegovom glavnom djelu *Filozofske meditacije o nekim aspektima pjesničkog djela*. Kao izvor u ovome radu korišten je engleski prijevod ovog djela iz 1954. godine. Kao što kažu prevoditelji Baumgartenovog djela, Karl Aschenbrenner i William B. Holther, do samog teksta je bilo teško doći te se bilo teško uhvatiti u koštac s filozofskim latinskim iz 18. stoljeća, a značaj Baumgartenova rada ostao je uglavnom neistražen. „Ali važnost Baumgartena u povijesti estetike i karakteristična jasnoća i žestina njegove misli o predmetu priznate težine spremno su nas doveli do zaključka da bi njegov rad trebao ponovno zainteresirati ako se ponovno stavi na raspolaganje studentima estetike i širem čitateljstvu“.¹⁹ Baumgarten, poput Wolffa i drugih

¹⁶ Popović, U. (2016). „Novovjekovna filozofija i zasnivanje estetike“. *Filozofska istraživanja*, 36 (2), 355-370. Preuzeto s: (<https://doi.org/10.21464/fi36211>)

¹⁷ Isto.

¹⁸ Isto.

¹⁹ Aschenbrenner, K. i Holther, B. W. (1954). *Alexander Gottlieb Baumgarten's Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press.

racionalista, koristi pojam spoznaje, koja sadržava viši i niži dio, misao i percepciju. Njegova originalnost očituje se u nastojanju da se dodijeli određena autonomija „nižoj“ spoznaji te da se formiraju njena načela.

4 Prikaz *Filozofskih meditacija o nekim aspektima pjesničkog djela*

Baumgarten tvrdi da ga je pojam estetike privlačio od najranijeg djetinjstva. U svom najznačajnijem djelu, iskazuje kako su filozofija i konstruiranje pjesničkog djela međusobno povezani, iako mnogi misle drugačije.²⁰ Razvija pojam pjesme i predstavlja odgovarajuću terminologiju za *neke aspekte pjesničkog djela*. Baumgarten također razrađuje pojam pjesničke spoznaje i istražuje pjesnički jezik te na kraju opisuje poetiku općenito. Preuzeo je grčki izraz za osjetilno opažanje (*aisthēsis*) kako bi označio područje konkretnog znanja (područje, kako je on to vidio, *poezije*), u kojem se sadržaj priopćava u osjetilnom obliku. Još jedan pojam koji Baumgarten opisuje u svom djelu je sam temelj ukusa. Svodeći klasičnu poetiku na uredan sustav, Baumgarten je pokušao pokazati da su ne samo naše intelektualne, već i naše percepcijske sposobnosti sposobne za određeno savršenstvo. *Meditacije* se ograničavaju na pjesničku umjetnost i izlažu svoje ideje metodom postavljanja jasnih definicija pojmova, osnovnih načela i iz njih izvode važne generalizacije o poeziji. Ozbiljnost glavne strukture argumenta ublažena je mnogim živim ilustracijama klasičnih pjesnika. Baumgarten nastoji pokazati koja je posebna vrsta diskursne poezije među mnogim vrstama diskursa koje koristimo da bismo se izrazili. Poseban jezik poezije je konkretan, živopisan, pun slikovitosti, opisa i primjera, te teži određenoj vrsti jasnoće koja se razlikuje od jasnoće i strogoće znanstvenog diskursa. To je materijalna ili sadržajna strana poezije.

U svom formalnom aspektu, pjesma je progresivno osvjetljavanje jedne teme s punoćom i kratkoćom potrebnom da bi tema bila živopisna i učinkovita. Drevna doktrina prema kojoj je umjetničko djelo imitacija nečega što već postoji dobiva novi zaokret. Umjetnik doista oponaša prirodu, ali on oponaša utoliko što je njegov stvaralački čin poput progresivnog razvoja ili procesa u prirodi pri čemu pojedinačne stvari i svemir kao cjelina nastaju i kreću se prema svojoj sudbini.²¹ Autor također u poeziji nastoji pronaći mjesto za zadovoljstvo i emocije. Izvanredno sažeta rasprava o poeziji, *Meditacije* dotiču velike probleme s kojima su se pjesnici, prošli i sadašnji, morali suočiti. Prevoditelji djela tvrde da „*Baumgarten slijedi ideal znanstvene*

²⁰ *Isto*, str. 36.

²¹The Editors of Encyclopaedia. "Alexander Gottlieb Baumgarten". Encyclopedia Britannica. Preuzeto s: (<https://www.britannica.com/biography/Alexander-Gottlieb-Baumgarten>).

*jasnoće o umjetnosti. U prividnom paradoksu racionalizma on traži različite ideje o zbrkanoj temi. On također traži odgovarajuće i pogodno mjesto u sustavu mišljenja ne samo za matematiku i mehaniku, već i za ono što nas je naučio zvati estetika. Budući da se znanost i umjetnost ne mogu sukobljavati, svaka će napredovati“.*²²

U *Meditacijama* Baumgarten razlikuje opću retoriku i opću poetiku. Jedno je različito od drugog po razini dovršenosti prikaza osjetilnih reprezentacija. Baumgarten nadalje u djelu govori o osjetilnom diskursu i njegovim dijelovima. Govori kako su različiti dijelovi osjetilnog diskursa: same osjetilne reprezentacije, njihovi međusobni odnosi te riječi ili artikulirani zvukovi koji su predstavljeni slovima i koje simboliziraju riječi. Osjetilne reprezentacije definira kao reprezentacije koje su primljene kroz niži dio ljudske kognitivne sposobnosti. Baumgarten tvrdi: „*Filozofska poetika znanošću vodi osjetilni diskurs do savršenstva*“.²³ Definiirajući pjesmu, njene dijelove, ritam, mjere, pojam ukusa i njegov izvor, ovo djelo postavlja temelje moderne filozofske estetike.

5 Kantova estetička teorija

Kada je izgrađivao svoj filozofski sustav, Kant je bio pod utjecajem rada drugih filozofa (posebno engleskih estetičara Shaftesburyja i Hutchesona,²⁴), no u iznašanju svoje estetičke teorije je bio prilično originalan. Kao jedan od najznačajnijih mislitelja prosvjetiteljstva, Kant je bio filozof koji se bavio trima filozofskim objektima: istinom, dobrotom i ljepotom. Poznat kao filozof koji je u prvom redu proučavao etiku i područje ljudske spoznaje, Kant je svoj filozofski sustav usavršio estetikom.²⁵ „*Kantovo zanimanje za estetiku javilo se iz potrebe zaokruženja sustava transcendentalne filozofije, pa je tako unutar njega dao umjetnosti dostojno mjesto*“.²⁶ Neki formalistički Kantovi pogledi na estetiku imali su snažan utjecaj na daljnji razvoj misli o umjetnosti (osobito kod Friedricha Schillera), a neke njegove definicije („*lijepo je ono što se sviđa samo po sebi bez interesa za realnu egzistenciju i za posjedovanje predmeta*“) postale su poznate i široko korištene (još i danas).²⁷

²² Aschenbrenner, K. i Holther, B. W. (1954). *Alexander Gottlieb Baumgarten's Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press., str. 32.

²³ Isto, str. 77.

²⁴ Steiner, M. (1997). „Kantova estetika“. *Obnovljeni Život*, 52 (6), 533-545. Preuzeto s:(<https://hrcak.srce.hr/2068>).

²⁵ Isto.

²⁶ Isto.

²⁷ Isto.

Kantova gledišta o estetici i teleologiji najcjelovitije su predstavljena u njegovoj *Kritici moći suđenja*, objavljenoj 1790. Ovo djelo sastoji se od dva dijela, prethodi mu dugačak uvod u kojem Kant objašnjava i brani važnost djela za njegov cjelokupni kritički sustav. Prvi dio *Kritika estetskog suda*, govori o estetskom doživljaju i prosudbi, osobito o lijepom i uzvišenom, te o umjetničkom stvaralaštvu. U drugom dijelu, *Kritika teleološke prosudbe*, Kant raspravlja o ulozi teleologije (to jest, pozivanja na ciljeve, svrhe ili ciljeve) u prirodnoj znanosti i u našem razumijevanju prirode općenito.²⁸ Iako je interes za *Kritiku moći suđenja* značajno porastao tijekom posljednjih nekoliko desetljeća, ona je dobila manje pozornosti od dviju drugih *Kritika*. Jedan od razloga je taj što su se područja estetike i prirodne teleologije tradicionalno smatrala manje filozofski orijentiranima od područja etike, metafizike i epistemologije. Bez obzira na to što nije pokazivao poseban afinitet za umjetnost, on je upravo na estetskome području doveo u sumnju temeljne postavke tradicionalne metafizike, a samim time i neka vlastita viđenja. Vraćajući um u okvire granica čistoga razuma Kant je i religiju promatrao samo kao skup svih naših dužnosti kao Božjih zapovijedi, a samoga Boga kao najviši, nedostižni ideal.²⁹

Kako bi se mogla razumjeti *Kritika moći suđenja* potrebno je shvatiti da estetika izvorno nije nauk o lijepome, kako se to u kulturnom shvaćanju uvriježilo, nego je ona znanost o osjetilnoj spoznaji, koja osim lijepoga, omogućuje razmatranje i drugih estetičkih kategorija. Time postaje jasno zbog čega je studija usmjerena razmatranju mogućnosti osjetilne spoznaje kao vlastitomu filozofijskomu problemu.³⁰

6 Kant o iskustvu lijepoga

Pojam lijepoga svakako pripada estetici, ali estetika nije samo proučavanje lijepoga niti bi trebala biti shvaćena samo kao znanost o lijepome, zato što lijep predmet i njegova predodžba nisu isto („*lijepo je ono što se sviđa u samome prosuđivanju*“, tvrdi Kant). A estetika za zadaću ima ispitati mogućnost suda ukusa koji nije usmjeren predmetu nego njegovoj predodžbi, što

²⁸ Ginsborg, H. "Kant's Aesthetics and Teleology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-aesthetics/>).

²⁹ „Kant, I“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 30. 5. 2023. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=30233>).

³⁰ Ginsborg, H. "Kant's Aesthetics and Teleology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-aesthetics/>).

pred moć suđenja stavlja osobit napor.³¹ U djelu *Kritika čistog uma* Kant se zanimao i obradio čovjekovo mišljenje i spoznavanje, a u *Kritici praktičnog uma* je obradio ljudsko htijenje i djelovanje³² i time obradio osnovna područja kulturnoga života – znanost i moralnost. U svojoj posvećenosti istraživanju filozofije, Kant definira pojam moć suđenja kao spoznajno-sudbenu moć, koju je iznašao nakon uma i razuma, kako bi definirao pojmove koji nisu bili posve pokriveni temeljnim spoznajnim moćima. Podijelio je *moć suđenja* na estetičku i teleologijsku. Nakon što je Kant sud ukusa stavio na razinu sintetičkog suda a priori omogućio je estetici poseban i autonoman položaj u filozofskom sustavu te promijenio način na koji su drugi gledali na estetiku kao filozofsku disciplinu. U ovom citatu je odlično prikazano zašto je Kant napisao svoju *Kritiku*: „*Kritika čistoga uma, to jest kritika naše moći da sudimo na osnovu principa a priori, bila bi nepotpuna kada kao naročiti njen dio ne bi bila obrađena kritika moći suđenja, koja za sebe kao moć saznanja također polaže pravo na to, premda njeni principi ne smiju sačinjavati u sistemu čiste filozofije neki naročiti dio između teorijske i praktične filozofije, već se u slučaju potrebe mogu zgodnom prilikom priključiti jednome od ta dva dijela čiste filozofije*“.³³

Kritikom moći suđenja Kant razlikuje bitne kategorije estetičkoga načina spoznavanja koji počiva na subjektivnom sudu ukusa. Subjektivni sud ukusa nije vođen ni pojmom, ni interesom, a ni svrhom umjetničkog djela, ali je spreman uvažiti ono što je objektivno. Subjektivni sud polazi od *sensus communis* odnosno zajedničkog osjetila, kojeg svatko od nas ima. Kant nije imao za cilj razmatranje umjetničkih djela, nego njihove mogućnosti spoznavanja. One ne počivaju na samim (umjetničkim) predmetima, nego na predodžbi istih. Drugim riječima, estetika se kao filozofijska disciplina ne bavi lijepim predmetima, već lijepom predodžbom lijepih predmeta ne prelazeći granice (estetičke) spoznaje.

U svojoj *Kritici* Kant objašnjava kako možemo razlikovati je li nešto lijepo ili ne: *Da bismo razlikovali, da li je što lijepo ili ne, naša se predodžba ne odnosi s pomoću razuma na objekt u svrhu spoznaje, nego s pomoću uobrazilje (možda povezane s razumom) na subjekt i osjećaj njegove ugone ili neugode. Sud ukusa nije dakle sud spoznaje, dakle ne logički, nego estetički, pod kojim se razumije onaj sud, čiji odredbeni razlog može da bude samo subjektivan.*³⁴ Utemeljenje estetike kao znanosti Kant započinje definicijom ljepote koju drugi

³¹ Isto.

³² Macan, I. *Immanuel Kant (1724.-1804.)*, Filozofija.org, str. 24.

³³ Kant, I. (2022). *Kritika moći suđenja*. Zagreb: Jesenski i Turk, str. 58.

³⁴ Isto.

dosad nisu imali, a to je da je lijepo ono što u nama ne izaziva nikakav interes, dakle ljepota je bezinteresno sviđanje. Nešto što je lijepo u nama izaziva forma pojedinog predmeta čiju predstavu prosuđujemo. U pogledu četiri momenta suda ukusa definicija ljepote bi glasila da je lijepo forma koja se sviđa bez interesa, kao svršnost bez svrhe, te nužno vrijedi za svako umno biće.

U središtu Kantove filozofije jest forma, to jest, ono po čemu prosuđujemo ljepotu nekog predmeta. Jedino forma predmeta očišćena od svih razumskih pojmova jest ono što može biti lijepo.

*"Zbog bezinteresnog držanja spram samog predmeta ljudska mašta i razum nisu na spoznajnom poslu, već u slobodnoj igri i ljepota je zapravo ta njihova igra koja u subjektu izaziva osjećaj zadovoljstva. Za današnjeg čovjeka ovakvo shvaćanje ljepote i nije nešto novo, mnogo je umjetničkih djela, likovnih kompozicija koje ne prikazuju predmete, već su slobodna igra boja i linija. Zato se ponekad kaže da je Kant već krajem 18. stoljeća 'anticipirao apstraktnu umjetnost'."*³⁵

6.1 Kantova podjela umjetnosti

U *Kritici moći suđenja* Kant razlikuje umjetnost od prirode. Proizvod umjetnosti, njen *plod* kao djelo razlikuje se od prirode kao djelovanja. Za umjetnost govori da je to proizvođenje putem slobodne volje koja svoje radnje zasniva na umu. Umjetnost kao čovjekovu vještinu, također razlikuje od znanosti, praktičnu moć od teorijske moći, tehniku od teorije (ovdje kao primjer navodi razliku zemljomjerstva od geometrije³⁶). Naglašava da se umjetnost razlikuje i od zanata. Umjetnost, kao što je spomenuto, naziva *slobodnom* dok zanat naziva *najamnom*³⁷ umjetnosti. Na umjetnost se gleda kao igru, ugodna je sama sebi, a na zanat se gleda kao na rad (zanat je sam sebi neugodan: mučan³⁸).

Kantovu podjelu bismo mogli sistematizirati ovako: sva proizvodnja; se dijeli na ljudsku proizvodnju (slobodnu) i na ono što je proizvela priroda (navodi primjer pčela i proizvodnje prema instinktu). Ljudsko djelovanje dovodi do umjetnosti kao vještine koja vodi do umjetnosti općenito (koja je ugodna sama po sebi). Općenita umjetnosti dovodi do estetičke umjetnosti (koja ima osjećaj zadovoljstva kao svoj neposredni cilj). Estetička umjetnost dovodi do *lijepo*

³⁵ Galović, M. *Doba estetike*. Antibarbarus, Zagreb, 2011., str. 28

³⁶ Kant, I. (2022). *Kritika moći suđenja*. Zagreb: Jesenski i Turk, str. 188.

³⁷ *Isto*, str. 189.

³⁸ *Isto*, str. 188.

umjetnosti, koja potiče razvoj mentalnih moći i ima svrhu sama po sebi. S druge strane imamo onu umjetnost koju je proizvela priroda koja vodi do znanosti (teorije, znanja). Znanost nadalje vodi do zanata („neugodan, mučan“ rad). Zanat vodi do mehaničke umjetnosti (puke proizvodnje), a to onda opet na kraju dovodi do ugodne umjetnosti koja donosi uživanje.

6.2 Umjetnost genija

Kako bi objasnio način na koji se stvara i otkud inspiracija za stvaranje umjetnosti, Kant navodi pojam *genija*. Kaže da je *lijepa* umjetnost, umjetnost genija. Genije je zapravo talent (to jest prirodna nadarenost) koji umjetnosti pripisuje pravila.³⁹ Svaki umjetnik ima talent kao urođenu stvaralačku sposobnost koja pripada u prirodi. Kant definira genij kao urođenu duševnu sposobnost pomoću kojom priroda propisuje samoj umjetnosti neka pravila. Kako bi se neka tvorevina smatrala umjetnošću i bila moguća, ona mora imati određena pravila. No, lijepa umjetnost nije u stanju sama sebi pronaći pravilo na osnovu kojeg ona treba proizvesti svoju tvorevinu. Pojam *lijepa* umjetnosti ne dopušta da se sud o ljepoti njene tvorevine izvede iz bilo kojeg pravila koja za osnovu ima neki *pojam* o načinu na koji je taj sud moguć. *Lijepa* umjetnost je moguća samo kao tvorevina genija jer je priroda primorana da u subjektu umjetnosti pripíše pravilo. Priroda pomoću genija ne pripisuje pravilo znanosti, već umjetnosti te to čini samo ukoliko je ta umjetnost, *lijepa* umjetnost. Sam genije nije u stanju opisati kako proizvodi svoju tvorevinu niti to može znanstveno dokazati. Kant tvrdi kako prva osobina genija mora biti *originalnost*⁴⁰ jer genije mora imati talent proizvesti ono za što se ne može pripisati nikakvo pravilo, dakle mora biti u stanju proizvesti nešto bez pomoći pravila.

7 Sud lijepoga

U svojoj *Kritici moći suđenja*, Kant iznosi četiri momenta analitike lijepoga: kvalitetu, kvantitetu, modalitet i relaciju pomoću kojih donosimo estetičke sudove. On se kroz sve tri kritike vodio istim principom spoznavanja. Prva knjiga ima za cilj analizirati pojam suda o ljepoti ili suda ukusa, opisujući značajke koje razlikuju sudove ljepote od sudova drugih vrsta, osobito kognitivne prosudbe (koje uključuju prosudbe koje stvarima pripisuju dobrotu) i ono što on naziva „prosudbe o ugodnom“. Kant nije potpuno izričit o predteoretskoj koncepciji sudova o ljepoti koja je predmet njegove analize, a ima prostora za kontroverze oko toga što se smatra, a što ne smatra sudom ljepote u Kantovu smislu. Ne označava svaka predikativna uporaba riječi „lijepo“ donošenje suda o ljepoti, barem u smislu kojim se Kant bavi. Na primjer,

³⁹ *Isto*, str. 191.

⁴⁰ *Isto*, str 192.

Kant poriče da je sud da su ruže općenito lijepe sud o ljepoti ili sud vlastitog ukusa: to nije „estetski“ nego „estetski utemeljen logički sud“. Također postoji prostor za raspravu o tome da li intuitivni pojam suda o ljepoti, za Kanta, dopušta negativne sudove o ljepoti. Međutim, u prvoj aproksimaciji, možemo reći da je to mentalna aktivnost ili sadržaj koji se tipično izražava ili očituje u iskrenom izgovaranju „to je lijepo“ u odnosu na perceptivno prezentirani objekt.⁴¹ Kao što je spomenuto ranije, Kant analizira pojam suda o ljepoti razmatrajući ga pod četiri naslova, ili momenta.

7.1 Prvi moment suda ukusa (kvaliteta)

Kant ovdje objašnjava kako je sud ukusa estetski, a nikako logički. Pod estetskim sudom, Kant, razumije onaj sud čiji odredbeni razlog mora biti subjektivan. Nadalje ukus definira kao moć prosuđivanja onoga što je lijepo, a ono što je potrebno da se neki predmet nazove lijepim to se mora pronaći putem analize sudova ukusa. Sudovi o ljepoti temelje se na osjećaju, posebno na osjećaju ugone. Također spominje nezadovoljstvo, ali ono ne zauzima istaknuto mjesto u njegovu prikazu. Užitek je posebna vrsta: neinteresna je, što znači da ne ovisi o subjektovoj želji za objektom, niti stvara takvu želju.⁴² Činjenica da se prosudbe o ljepoti temelje na osjećaju, a ne na „objektivnom osjetu“ (npr. osjet boje stvari) razlikuje ih od kognitivnih prosudbi temeljeno na percepciji (npr. prosudba da je neka stvar zelena). Ali neinteresni karakter osjećaja razlikuje ih od drugih prosudbi temeljenih na osjećaju. Najvažnije iz prvog momenta bi svakako bilo objašnjenje pojma lijepoga koje glasi: „*Ukus predstavlja moć prosuđivanja jednog predmeta ili neke vrste predmeta pomoću sviđanja ili nesviđanja bez ikakvog interesa. Predmet takvog sviđanja naziva se lijepim*“.⁴³

7.2 Drugi moment suda ukusa (kvantiteta)

Objašnjenje lijepoga izvedeno iz drugog momenta zvuči ovako: „*Lijepo je ono što se bez pojma predstavlja kao objekt nekog općeg sviđanja*“.⁴⁴ Prosudbe o ljepoti imaju, ili tvrde, "univerzalnost" ili "univerzalnu valjanost". To jest, pri donošenju suda o ljepoti o nekom predmetu, uzima se da bi svi drugi koji percipiraju predmet također trebali prosuđivati da je

⁴¹ Ginsborg, H. "Kant's Aesthetics and Teleology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-aesthetics/>).

⁴² *Isto*.

⁴³ Kant, I. (2022). *Kritika moći suđenja*. Zagreb: Jesenski i Turk, str. 100.

⁴⁴ *Isto*, str. 101.

lijep i dijeliti svoje užitek u njemu.⁴⁵ Ali univerzalnost nije „temeljena na pojmovima“. To jest, nečija tvrdnja o slaganju ne počiva na subsumiranju objekta pod pojam (na način na koji, na primjer, tvrdnja o slaganju koju postavlja prosudba da je nešto zeleno počiva na pripisivanju objektu svojstva da je zeleno, i otuda njegova subsumpcija pod pojam *zeleno*). Iz ovoga slijedi da se prosudbe o ljepoti ne mogu, unatoč njihovoj univerzalnoj valjanosti, dokazati: ne postoje pravila prema kojima netko može biti prisiljen prosuditi da je nešto lijepo. Još snažnije, prosudbe o ljepoti ne treba shvatiti kao predviđanje koncepta ljepote njihovih objekata: kako on to kasnije kaže, „*ljepota nije pojam objekta*“. Kant tvrdi da sud o ljepoti počiva na „neodređenom pojmu“; ali, riječju *pojam* ovdje on odstupa od standardne upotrebe izraza „*pojam*“ koji se odnosi na vrstu reprezentacije koja može figurirati u spoznaji. Činjenica da su prosudbe o ljepoti univerzalno važeće predstavlja daljnju značajku (uz neinteresnost užitka na kojem se temelje) koja ih razlikuje od prosudbi o ugodnom. Jer jednostavno tvrdeći da se nekome nešto sviđa, ne tvrdimo da bi se to trebalo svidjeti i svima drugima. Ali činjenica da se njihova univerzalna valjanost ne temelji na pojmovima razlikuje prosudbe o ljepoti od neevaluativnih kognitivnih prosudaba i prosudaba o dobru, od kojih obje polažu pravo na univerzalnu valjanost koja se temelji na pojmovima.

U drugom momentu suda ukusa Kant navodi dvije vrste ugone: puka ugoda i ukus. U pogledu logičke kvalitete svi sudovi ukusa su pojedinačni sudovi.

7.3 Treći moment suda ukusa (s obzirom na relaciju)

Objašnjenje lijepoga izvedeno iz trećeg momenta: „*Ljepota je forma svrhovitosti jednog predmeta, ukoliko se ona na njemu opaža bez predstave o nekoj svrsi*“⁴⁶. Za razliku od prosudaba o dobru, prosudbe o lijepom ne pretpostavljaju cilj ili svrhu koju predmet treba zadovoljiti (njihova univerzalnost se ne temelji na pojmovima). Međutim, oni svejedno uključuju reprezentaciju onoga što Kant naziva „svrhovitošću“. Budući da ovaj prikaz svrhovitosti ne uključuje pripisivanje svrhe, Kant svrhovitost koja se predstavlja naziva "samo formalna svrhovitost" ili "oblik svrhovitosti". On ga opisuje kako se opaža u samom objektu i u aktivnosti imaginacije i razumijevanja u njihovom angažmanu s predmetom. Treći moment je glavni pokazatelj Kantova formalizma u estetici. U trećem momentu razmatra i ideal ljepote i tvrdi kako „*ne može postojati nikakvo objektivno pravilo ukusa na osnovi kojeg bi se pomoću*

⁴⁵ Ginsborg, H. "Kant's Aesthetics and Teleology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-aesthetics/>).

⁴⁶ Kant, I. (2022). *Kritika moći suđenja*. Zagreb: Jesenski i Turk, str. 124.

pojmovna određivalo što je lijepo“.⁴⁷ Nadalje govori kako je sud ukusa potpuno neovisan od pojma savršenosti.

Također u trećem momentu razlikuje dvije vrste ljepote prema logičkoj kategoriji relacije: slobodnu (na primjer cvijeće predstavlja slobodnu prirodnu ljepotu) i zavisnu ljepotu (na primjer ljepota nekog ljudskog bića). Slobodna ljepota naime ne pretpostavlja pojam o onome što predmet treba biti te se kod te ljepote ne gleda uopće na svrhu. Usprkos tome zavisna ljepota sastoji se od svrhe predmeta i podudarnosti oblika.⁴⁸ Dakle u prosuđivanju slobodne ljepote sud ukusa je čist.

7.4 Četvrti moment suda ukusa (prema modalitetu sviđanja koje izaziva predmet)

Prosudbe o ljepoti uključuju pozivanje na ideju nužnosti, u sljedećem smislu: to što svoj sud ukusa smatram univerzalno valjanim, znači da ga ja smatram takvim, ne da će se svatko tko percipira predmet dijeliti moje zadovoljstvo u njemu i (u vezi s tim) složiti s mojim sudom, ali i da bi ga takvim svi *trebali* smatrati. Pretpostavljam, dakle, da moje zadovoljstvo stoji u „nužnom“ odnosu prema objektu koji ga izaziva, pri čemu se nužnost ovdje može opisati (iako sam Kant ne koristi taj izraz) kao normativna.⁴⁹ Ali, kao u slučaju univerzalne valjanosti, nužnost se ne temelji na pojmovima ili pravilima (barem ne na pojmovima ili pravilima koji su određeni, to jest one vrste koja figurira u spoznaji). Kant pozitivnije karakterizira nužnost govoreći da je ona "uzorna", u smislu da nečija prosudba sama po sebi služi kao primjer kako bi svi trebali suditi. On također kaže da se temelji na "zdravom razumu", definiranom kao subjektivno načelo koje nam omogućuje da sudimo na temelju osjećaja, a ne pojmova. „O onome što nazivamo ugodnim tvrdim da u meni stvarno izaziva zadovoljstvo. Međutim, o lijepome se razmišlja da ono stoji u nužnoj vezi sa sviđanjem“.⁵⁰

8 Kantova recepcija Baumgartenove estetike

Immanuel Kant koristio je Baumgartenov rad kao inspiraciju za svoja predavanja. U zimskom semestru akademske godine 1759./60. „usvojio“ je Baumgartenov udžbenik *Elementi*

⁴⁷ Isto, str. 120.

⁴⁸Steiner, M. (1997). „Kantova estetika“. *Obnovljeni Život*, 52 (6), 533-545. Preuzeto s: (<https://hrcak.srce.hr/2068>).

⁴⁹ Ginsborg, H. "Kant's Aesthetics and Teleology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-aesthetics/>).

⁵⁰ Kant, I. (2022). *Kritika moći suđenja*. Zagreb: Jesenski i Turk, str. 125.

prve praktične filozofije kao preferiranu literaturu za svoja predavanja, i to prvu objavljenu verziju spomenutog djela. Toliko mu je postao blizak Baumgartenov rad da ga je često na predavanjima spominjao po imenu. Iako je u *Kritici čistog uma* Kant smatrao Baumgartena jednim od najistaknutijih filozofskih analitičara i koristio njegove udžbenike u većini svojih drugih kolegija, posebno je cijenio *Elemente*, navodeći da je to sadržajem najbogatiji i možda njegov najbolji rad.

Problem koji je estetika prije Kanta imala je to što nije bila sistematizirana. U estetici dakle Kant, iznosi apriorne principe ukusa, a ti principi su dio cjelokupnog sistema kojim se ljudski um oprezno koristi. Iako su živjeli i djelovali otprilike u istom vremenu, vidi se jasna razlika između Kanta i Baumgartena i način na koji definiraju iste pojmove. Kant je umjetnost oslobodio sadržaja, predmeta, želja zajednice i potreba religije. Ideja da je umjetnost u potpunosti prepuštena estetičkom užitku konačno je oslobodila umjetnost kako bi mogla postojati prema vlastitim zaslugama i biti središte vlastitog svijeta. Baumgarten je razvio estetiku koja proučava dobar i loš ukus, dakle dobru i lošu umjetnost, povezujući dobar ukus s ljepotom. Pokušavajući razviti ideju o dobrom i lošem ukusu, on je također pokrenuo filozofsku raspravu oko ovog novog značenja estetike. S druge strane je Kant koji radi po Baumgartenovim udžbenicima, ali izlaže i svoju estetičku teoriju. U *Kritici čistog uma* Kant estetiku definira kao opću teoriju apriornih uvjeta osjetilne spoznaje, dok je u *Kritici moći suda* to malo uži pojam, gdje on govori o estetici kao disciplini koja se bavi apriornim uvjetima estetičkog iskustva i prosudbe iz kojih proizlaze karakteristike lijepoga i uzvišenoga. Kant slijedi Baumgartenovu odredbu estetike koja se bavi „nižom“ vrstom spoznaje (*gnoseologia inferior*) točnije osjetilnom spoznajom. Dok je za Baumgartena i druge racionaliste, estetika prvenstveno znanost o osjetilno lijepom te umjetnički lijepom, Kantova „estetika“ je dio opće epistemologije.

Razlika koju je bitno napomenuti je definiranje suda ukusa kod Baumgartena i Kanta. Kant definira ukus kao nešto neovisno od koristi, on je općevaljan u *bezinteresnom* sviđanju, lijepo je ono što se sviđa samo po sebi. U istraživanjima o mogućnosti apriornoga važenja estetičkih sudova, Kant tvrdi da je postavljanje estetičke doktrine nemoguće. Baumgarten za sud ukusa tvrdi ovo: „*Sud ukusa ili iudicium sensuum je prosudba o osjetilnim ili fantastičnim*

predodžbama koje se temelje na osjetilima“.⁵¹ Kant tvrdi da sud ukusa ovisi o subjektu koji ga prosuđuje, a ne o objektu koji se estetski prosuđuje.

Koristeći Baumgartenove udžbenike u svojim predavanjima, vidi se koliko je Kant poštovao Alexandera Gottlieba Baumgartena kao svog prethodnika i filozofa. Kant je uveo novitete u viđenje estetike kao znanosti i dijela filozofije iznoseći svoju estetičku teoriju u kojoj vidimo značajne razlike od njegovog prethodnika.

9 Zaključak

Pojam ljepote i lijepoga zaista je pitanje oko kojeg se može puno promišljati. Hoćemo li je vidjeti ili osjetiti ili čuti, to je subjektivno. Pojam lijepoga se naravno povezuje s umjetnošću. Umjetničko stvaranje, tijek i doživljavanje umjetničkog djela te njegov izvor i smisao su sve pojmovi kojima se bavi teorija osjetilne spoznaje, estetika. Uveden u filozofski leksikon tijekom osamnaestog stoljeća, pojam *estetičkoga* počeo je označavati neku vrstu predmeta, neku vrstu suda, vrstu stava, vrstu iskustva i vrstu vrijednosti.⁵² U ovom radu analizirala sam Kantovu i Baumgartenovu definicije estetike. Iznijela sam najbitnije elemente njihovog filozofskog stvaralaštva. Najbitnija djela ovih dvaju filozofa *Kritika moći suđenja* i *Filozofske meditacije o nekim aspektima pjesničkog djela* svakako su ostavili neizbrisiv trag na područje estetike, ali i cjelokupni filozofski sustav. Svojim „kopernikanskim obratom“ u filozofiji, Immanuel Kant se izdvojio od ostalih filozofa zbog čega je i oštro kritiziran od strane drugih cijenjenih filozofa kao što su Kierkegaard i Nietzsche.⁵³ Iako Kant svoje filozofsko mišljenje nastavlja na rad svojih prethodnika, svejedno počinje sumnjati u njihove odgovore na pitanja poput: kako ljudi mogu nešto spoznati?⁵⁴ Analizirajući djelovanje ovih dvaju, po meni vrlo progresivnih filozofa, moramo uzeti u obzir i vrijeme u kojem su živjeli. Obojica su bili pod utjecajem politike, kulture i naravno umjetnosti svoga vremena. Alexander Baumgarten je utemeljivši estetiku kao zasebnu filozofsku disciplinu, napravio nešto što nijedan filozof prije

⁵¹ Aschenbrenner, K. i Holther, B. W. (1954). *Alexander Gottlieb Baumgarten's Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press.

⁵² Shelley, J. "The Concept of the Aesthetic", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/aesthetic-concept/>).

⁵³ „Kopernikanski obrat“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 12. 6. 2023. (<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33062>).

⁵⁴ Matković, K. (2015). Problem metafizike u filozofskoj misli Immanuela Kanta. *Spectrum*, 48 (3-4 1-2), 25-31. Preuzeto s: (<https://hrcak.srce.hr/274269>)

nije napravio za područje umjetnosti kao dijela neke znanosti. Kant je imao epistemološki pristup samoj estetici te je u *Kritici moći suđenja* pokušao ujediniti teoretske i praktične dijelove svog filozofskog sustava. U predgovoru djela, Kant najavljuje da je njegov cilj, privesti cijeli svoj kritički pothvat kraju, premošćivanjem *provalije* koja razdvaja domenu njegove teorijske filozofije (*Kritika čistog uma*) i domenu njegove praktične filozofije (*Kritika praktičnog uma*)⁵⁵.

⁵⁵ Rohlf, M. "Immanuel Kant", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.). Preuzeto s: (<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/kant/>).

10 Bibliografija

Izvori:

Aschenbrenner, Karl, Holther, B. William. (1954). *Alexander Gottlieb Baumgarten's Meditationes philosophicae de nonnullis ad poema pertinentibus*. Berkeley i Los Angeles: University of California Press.

Kant, Immanuel. (2022). *Kritika moći suđenja*. Zagreb: Jesenski i Turk.

Literatura:

Aristotel. *Poetika ili O pjesničkom umijeću*. (1983). Prijevod i objašnjenja; Zdeslav Dukat. Zagreb: August Cesarec.

Fugate D. Courtney, Hymers John (ur). (2020). *Baumgarten's Elements of First Practical Philosophy: A Critical Translation with Kant's Reflections on Moral Philosophy*. London: Bloomsbury Publishing.

Galović, Milan. *Doba estetike*. Antibarbarus, Zagreb, 2011., str. 28

Graham, Gordon. (1997). *Philosophy of the Arts: An Introduction to Aesthetics*. London: Routledge.

Grlić, Danko. *Estetika II: Epoha estetike*. Naprijed: Zagreb, 1976.

Hösle, Vittorio. (2017). *A Short History of German Philosophy*. Princeton: Princeton University Press.

Herwitz, Daniel. (2008). *Aesthetics. Key Concepts in Philosophy*. London: Continuum International Publishing Group.

Macan, Ivan. *Immanuel Kant (1724.-1804.)*, Filozofija.org, str. 24.

Matković, Kristijan. (2015). „Problem metafizike u filozofskoj misli Immanuela Kanta“. *Spectrum*, 48 (3-4 1-2), 25-31. Preuzeto s: (<https://hrcak.srce.hr/274269>).

Popović, Una. (2016). „Novovjekovna filozofija i zasnivanje estetike“. *Filozofska istraživanja*, 36 (2), 355-370. Preuzeto s: (<https://doi.org/10.21464/fi36211>).

Steiner, Marijan. (1997). „Kantova estetika“. *Obnovljeni Život*, 52 (6), 533-545. Preuzeto s (<https://hrcak.srce.hr/2068>).

Wenzel Helmut, Christian. (2005). *An Introduction to Kant's Aesthetics: Core Concepts and Problems*. Oxford: Blackwell Publishing.

Internet:

The Editors of Encyclopaedia. "Alexander Gottlieb Baumgarten". Encyclopedia Britannica. Preuzeto s:

(<https://www.britannica.com/biography/Alexander-Gottlieb-Baumgarten>).

„Baumgarten, Alexander Gottlieb“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje.

Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Pristupljeno 28. 6. 2023.

(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=6356>).

„Estetika“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto s:

(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=1843>).

Ginsborg, H. "Kant's Aesthetics and Teleology", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2022 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.).

Preuzeto s:

(<https://plato.stanford.edu/archives/fall2022/entries/kant-aesthetics/>).

Guyer, Paul, "18th Century German Aesthetics", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Preuzeto s:

(<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/aesthetics-18th-german/>).

„Kopernikanski obrat“. Hrvatska enciklopedija, mrežno izdanje. Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Preuzeto s:

(<http://www.enciklopedija.hr/Natuknica.aspx?ID=33062>).

Peacocke, A. "Aesthetic Experience", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2023 Edition), Edward N. Zalta & Uri Nodelman (eds.). Preuzeto s:

(<https://plato.stanford.edu/archives/spr2023/entries/aesthetic-experience/>).

Rohlf, Michael. "Immanuel Kant", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Fall 2020 Edition), Edward N. Zalta (ed.). Preuzeto s:

(<https://plato.stanford.edu/archives/fall2020/entries/kant/>).

Shelley, James. "The Concept of the Aesthetic", *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Spring 2022 Edition), Edward N. Zalta (ed.), Preuzeto s:

(<https://plato.stanford.edu/archives/spr2022/entries/aesthetic-concept/>).